

УДК 371.315.6:51

Андрій Зельницький,
кандидат педагогічних наук, професор
<https://orcid.org/0000-0002-3910-7329>

Олег Заболотний,
кандидат військових наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0002-5950-5068>

Олександр Васильєв
<https://orcid.org/0000-0002-9492-5594>

Валерій Корнієнко,
кандидат юридичних наук, доцент
<https://orcid.org/0000-0003-3202-6013>
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського, м. Київ
DOI: 10.33099/2617-1775/2022-01/85-101

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ОФІЦЕРІВ ЗАПАСУ СТАРШОГО ТА ВИЩОГО ОФІЦЕРСЬКОГО СКЛАДУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено проблеми підготовки (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу Збройних Сил України у контексті еволюції поглядів на проведення державної військової кадрової політики в умовах запровадження воєнного стану в державі, запропоновано внесення змін до змісту окремих базових понять категоріального апарату та розглянуто основні напрями і шляхи подальшого удосконалення підготовки офіцерів запасу на принципах централізації, децентралізації, ступневості, індивідуалізації, органічного зв'язку з бойовою діяльністю військ (сил).

Ключові слова: *військовий обов'язок; військова служба; воєнний стан; офіцери запасу; підготовка; післядипломна освіта; компетентність офіцера.*

Постановка проблеми. Зміни воєнно-політичної обстановки у світі у зв'язку із розв'язанням росією широкомасштабної воєнної агресії проти України і, як наслідок введення у дію Указу Президента України про воєнний стан [1], значною мірою актуалізувало проблему механізмів залучення офіцерів запасу на військову службу та її проходження умовах воєнного стану. Про важливість та необхідність оперативного вирішення даної проблеми свідчить досвід ведення антитерористичної операції (далі – АТО), операції об'єднаних сил (ООС) та більш як двомісячний досвід протистояння України російській навалі.

Аналіз здобутого досвіду свідчить як про певні успіхи у діяльності Збройних Сил України (далі – ЗСУ), так й про деякі недоліки, які зокрема пов'язані із процесами мобілізації та мобілізаційної підготовки та її складовими щодо організації призову та підготовки (перепідготовки) офіцерів запасу в умовах воєнного стану. Зазначена проблема потребує комплексного вирішення на найвищому державному рівні, що передбачає подальше реформуванням ЗСУ, їх матеріально-технічне переоснащення, освоєння сучасного озброєння та військової техніки, а найголовніше – укомплектування компетентним особовим складом, здатним ефективно діяти в ході бойових дій. Це повною мірою стосується старшого та вищого офіцерського складу запасу, особливо щодо

забезпечення їх ефективної підготовки (перепідготовки) до діяльності на відповідних посадах в органах військового управління оперативного та стратегічного рівнів й формування в них найголовніших для виконання цієї місії компетентностей та професійно важливих якостей у найкоротші терміни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальним проблемам підготовки фахівців, наукових, науково-педагогічних кадрів, підвищення їхньої кваліфікації та перепідготовки присвячені наукові праці вітчизняних вчених-педагогів та психологів В. Андрущенка, І. Бабина, О. Євсюкова, В. Лугового, О. Овчарука, В. Циби, та ін. Щодо підготовки військових фахівців – наукові праці А. Вітченка, В. Мірненка, Л. Олійника, В. Осьодла, С.Салкуцана, В. Свистун, В. Телелима, Р. Тимошенка, П. Щипанського, В. Ягупова та ін., де розглядаються, переважно, теоретико-методологічні засади вирішення даної проблеми. Аналіз досліджень і публікацій згаданих авторів значною мірою сприяє виробленню наукових підходів до подальшого розвитку процесу підготовки військових фахівців, у тому числі – офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу в умовах воєнного стану.

Мета. Проаналізувати наявний стан здійснення підготовки (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу і розглянути основні напрями та шляхи удосконалення цієї підготовки в умовах воєнного стану.

Методи дослідження: системний аналіз і синтез, індукція та дедукція, порівняння, класифікація, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України є обов'язком громадян України, які проходять військову службу відповідно до статті 65 Конституції України [2], зокрема – й офіцерів запасу, як воєннозобов'язаних осіб, які мають офіцерські звання і не знаходяться на дійсній військовій службі.

Призов офіцерів запасу на військову службу та її проходження визначається та регулюється Законом України “Про військовий обов'язок і військову службу” [3], Указом Президента України “Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України” [4], Наказом міністерства оборони України “Про призов громадян України на військову службу за призовом осіб офіцерського складу до Збройних Сил України за військово-обліковими спеціальностями” [5] та іншими нормативно-правовими актами. Метою призову офіцерів запасу на військову службу є підвищення рівня укомплектованості Збройних Сил України офіцерським складом, допідготовка та перепідготовка офіцерів за визначеними військовими спеціальностями, набуття ними практичних навичок, умінь та досвіду щодо збройного захисту Вітчизни. Офіцери, які перебувають у запасі, зобов'язані відповідно до чинного законодавства прибувати за викликом до територіального центру комплектування та соціальної підтримки для оформлення військово-облікових документів, проходження медичного огляду, направлення на підготовку з метою здобуття або вдосконалення військово-облікової спеціальності. Подальший розгляд зазначеної проблеми, зважаючи на її багатоаспектність і складність, має носити системний характер і базуватися

на певних теоретичних дослідженнях.

Дослідження теоретико-концептуальних засад розвитку будь-якої складної системи, у тому числі й системи призову офіцерів запасу на військову службу, їх допідготовки та перепідготовки за відповідними військовими спеціальностями, передбачає, перш за все, визначення (уточнення) або введення, у разі потреби, у науковий обіг понять і термінів певної предметної області. Будь-яке наукове поняття має свій обсяг та зміст і відображає істотні й необхідні ознаки окремого предмета, об'єкта, явища або процесу, а слова і знаки (формули), що їх виражають, є науковими термінами.

Основні терміни та поняття в контексті визначеної проблеми та її структурні складові:

1. Воєнна сфера

Воєнний стан – це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню, військовим адміністраціям та органам місцевого самоврядування повноважень, необхідних для відвернення загрози, відсічі збройної агресії та забезпечення національної безпеки, усунення загрози небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності, а також тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень. У зв'язку з введенням в Україні воєнного стану тимчасово, на період дії правового режиму воєнного стану, можуть обмежуватися конституційні права і свободи людини і громадянина, передбачених статтями 30 – 34, 38, 39, 41 – 44, 53 Конституції України [2], а також вводиться тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах і обсязі, які необхідні для забезпечення можливості впровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану, передбачені частиною першою статті 8 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” [6]. Серед цих прав і свобод – таємниця телефонних розмов і листування, недоторканність житла, свобода пересування і самовираження. Ці права можуть обмежуватися в обсязі, визначеному в ч. 1 ст. 8 зазначеного закону.

Оборонне планування – складова частина системи державного планування, що здійснюється з метою забезпечення обороноздатності держави шляхом визначення пріоритетів і напрямів розвитку сил оборони, озброєння і військової техніки (далі – ОВТ), інфраструктури, підготовки військ (сил), а також розроблення відповідних концепцій, програм і планів з урахуванням реальних і потенційних загроз у воєнній сфері, демографічних та фінансово-економічних можливостей держави.

Сектор безпеки і оборони – сукупність органів державної влади, Збройних Сил, інших, утворених відповідно до законів України військових формувань,

розвідувальних та правоохоронних органів, структур оборонно-промислового комплексу України, що координується єдиним керівництвом і спрямована на захист національних інтересів України від загроз.

Сили оборони – Збройні Сили України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державна спеціальна служба транспорту, інші утворені відповідно до законів України військові формування, а також правоохоронні та розвідувальні органи, в частині залучення їх до виконання завдань з оборони держави.

Спроможність (оперативна, бойова, спеціальна) – це здатність структурної одиниці (елементу) Збройних Сил (сил оборони) або сукупності сил і засобів виконувати певні завдання (забезпечувати реалізацію визначених військових цілей) за певних умов обстановки та ресурсного забезпечення.

Стратегічні комунікації – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави: публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, інших заходів, спрямованих на просування цілей держави.

Сумісність – доктринальна, оперативна та технічна сполука сил і засобів у складі сил оборони, а також багатонаціональних формувань для ведення спільних дій з міжвідомчою координацією і взаємодією.

Структура органів військового управління Збройних Сил України:

Міністерство оборони України;

Апарат Головнокомандувача Збройних Сил України;

Генеральний штаб Збройних Сил України;

Командування видів та окремих родів військ (сил):

командування сухопутних військ;

командування повітряних сил;

командування військово-морських сил;

командування десантно-штурмових військ;

командування сил спеціальних операцій;

командування військ зв'язку та кібербезпеки;

командування сил підтримки;

командування логістики;

командування медичних сил.

2. Сфера військової освіти та підготовки особового складу

Неформальна освіта – це освіта, яка здобувається, як правило, за освітніми програмами та не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти, але може завершуватися присвоєнням професійних та/або присудженням часткових освітніх кваліфікацій (з видачею відомчого свідоцтва) та включає такі складові:

професійна військова освіта (тактичний, оперативний, стратегічний рівні);

підвищення кваліфікації – набуття особою нових та/або вдосконалення раніше набутих військово-професійних і професійно-спеціальних компетентностей у межах професійної діяльності або галузі знань.

Професійна військова освіта – це спеціалізована освіта, яка здобувається в межах формальної і неформальної освіти та здійснюється в системі підготовки військових фахівців у вітчизняних (закордонних) закладах військової (спеціалізованої) освіти на певному етапі професійного та кар'єрного зростання військовослужбовців з метою набуття ними фахових компетентностей, визначених освітніми та професійними програмами підготовки, і передбачає присудження професійних та/або часткових освітніх кваліфікацій. Професійна військова освіта проводиться на курсах лідерства перед призначенням офіцерів на нові посади з видачею їм після успішного завершення навчання відповідного свідоцтва. Що стосується офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу, то курси лідерства оперативного та стратегічного рівні включають:

L-3 – підготовка офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня;

L-4 – підготовка вищого керівного складу стратегічного рівня;

L-5 – курс стратегічного управління вищого рівня та державної політики.

Підвищення кваліфікації передбачає виконання вимог професійних стандартів (формування військово-професійних і професійно-спеціальних компетентностей) і проводиться у процесі виконання офіцерами службових функцій на посадах у військах (силах) через систему проходження спеціалізованих курсів за певними спеціалізаціями: у роді військ; у виді збройних сил; на міжвидовому рівні; на рівні вищого керівного складу з видачею їм після успішного завершення навчання відповідного відомчого свідоцтва.

Компетентність офіцера оперативного та стратегічного рівнів в умовах воєнного стану – доведена ним здатність до практичного творчого застосування здобутих знань, сформованих навичок та умінь, інших професійно важливих якостей і ціннісних орієнтацій та готовність на посаді призначення брати участь у плануванні і забезпеченні за своєю військово-обліковою спеціальністю ведення операцій сил оборони та організації ведення бойових дій відповідними структурними підрозділами ЗСУ.

Проблеми підготовки офіцерів запасу вищого керівного складу стратегічного рівня в умовах воєнного стану

Підготовка офіцерів запасу вищого керівного складу стратегічного рівня здійснюється відповідно до реалізації змісту таких структурних складових:

Галузь знань: 25 – Воєнні науки, національна безпека, безпека державного кордону, що включає групу споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка офіцера.

Спеціальність: 256 – Національна безпека (за окремими сферами забезпечення і видами діяльності).

Професійна кваліфікація: професіонал у сфері оборони, офіцер стратегічного рівня (державний службовець вищого рівня).

Для вирішення проблем підготовки офіцерів запасу в умовах воєнного стану у найкоротші терміни важливо зосередити зусилля у першу чергу на пріоритеті формування найважливіших компетентностей та професійно важливих якостей, що мають бути притаманні конкретній особі, призначеній на відповідну посаду в органи військового управління (далі – ОВУ). При цьому

доцільно спиратися на загальні компетентності, що визначені у Стратегічному оборонному бюлетені [7], зокрема:

1. Державна політика у сфері національної безпеки та оборони України
2. Бойове стримування
3. Мобільність та автономність
4. Розвідувальні, аналітичні та ударні спроможності
5. Безпека операцій
6. Оперативне обладнання території
7. Радіоелектронна боротьба
8. Інформаційні технології, у тому числі електронні комунікації
9. Спроможності для дій у ближній морській зоні
10. Охорона повітряного простору та протиповітряне прикриття важливих державних і військових об'єктів
11. Територіальна оборона
12. Рух опору
13. Асиметричні та непрямі дії

Представлені вище загальні компетентності диференціюються на окремі професійно важливі якості, що формуються в ході підготовки офіцерів запасу вищого керівного складу стратегічного рівня і становлять цілісну систему органічно пов'язаних між собою складових [7]:

1. Державна політика у сфері національної безпеки та оборони України

1.1. Здатність і готовність надавати вищому керівництву держави та ЗС України аргументовані пропозиції щодо формування державної політики у сфері національної безпеки та оборони України.

1.2. Здатність оцінювати ситуаційний вплив міжнародних відносин на формування державної політики у сфері національної безпеки та оборони України.

1.3. Здатність оцінювати міжнародно-правові наслідки розроблених проєктів стратегічних рішень у сфері національної безпеки та оборони України.

1.4. Здатність аналізувати можливий вплив внутрішніх і зовнішніх чинників на спроможність реалізації розробленої стратегії національної та воєнної безпеки.

2. Бойове стримування

2.1. Здатність у фазі стримування воєнного конфлікту організувати діяльність щодо завдання ураження критично важливих об'єктів противника ударними засобами, засобами радіоелектронної боротьби, протиповітряної оборони, підрозділами Сил спеціальних операцій ЗС України, інтегрованими в єдину систему управління.

2.2. Здатність організувати заходи щодо своєчасного приведення у готовність визначеного складу сил оборони у фазі стримування воєнного конфлікту.

2.3. Здатність організувати діяльність щодо захисту власних критично важливих об'єктів інфраструктури від можливого впливу противника.

3. Мобільність та автономність

3.1. Здатність організувати діяльність щодо швидкого створення (нарощування), розгортання угруповань військ (сил) на загрозованих напрямках для виконання завдань за призначенням, стримування противника, забезпечення зосередження вогневої потужності на необхідному напрямку.

3.2. Здатність організувати та забезпечувати швидке пересування військ (сил) своїм ходом та доставку різними видами транспорту.

4. Розвідувальні, аналітичні та ударні спроможності

4.1. Здатність організувати та забезпечувати безперервність збору розвідувальної інформації з різних джерел (із застосуванням існуючих та нових видів розвідки), її оброблення, аналіз та своєчасне доведення до споживачів усіх рівнів.

4.2. Здатність використовувати можливості систем розвідки щодо формування достовірної розвідувальної оцінки імовірних змін у спроможностях противника, його можливих контрдій та контрзаходів.

4.3. Здатність ефективно використовувати можливості автоматизації процесів добування (збору), обробки, аналізу та відображення розвідувальної інформації.

4.4. Здатність прогнозувати та оцінювати широке коло поточних, потенційних та майбутніх безпекових аспектів у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому часових горизонтах з використанням аналітичного потенціалу органів управління розвідки, їх системної взаємодії (обміну) з правоохоронними органами України, органами державного та військового управління, науковими установами, підприємствами (організаціями) та з відповідними структурами держав-членів НАТО та держав-партнерів НАТО.

4.5. Здатність ефективно використовувати можливості щодо єдиного автоматизованого автономного управління технічними засобами розвідки та засобами ураження разом із комплексним застосуванням військових частин (підрозділів) розвідки ЗС України, безпілотної авіації та ракетних військ і артилерії (створення та розгортання розвідувально-ударних та розвідувально-вогневих комплексів), які діятимуть в єдиному розвідувально-інформаційному середовищі.

5. Безпека операцій

5.1. Здатність організувати та забезпечувати живучість військ (сил) зі складу сил оборони (використання імітаційних макетів озброєння і військової (спеціальної) техніки, маскувальних комплектів, укриття тощо та введення противника в оману).

5.2. Здатність організувати та забезпечувати захист критично важливої інформації, яка відображає характер дій військ (сил), угруповань своїх військ в ході підготовки і ведення операцій сил оборони (операцій об'єднаних сил).

5.3. Здатність організувати та забезпечувати моніторинг та оповіщення

складових сил оборони про прольоти іноземних космічних апаратів розвідки та дистанційного зондування землі подвійного призначення в інтересах підготовки і ведення операцій сил оборони.

6. Оперативне обладнання території

6.1. Здатність керувати заходами щодо підготовки місцевості та визначених об'єктів оборонної інфраструктури в межах військово-адміністративних зон (адміністративно-територіальних одиниць) з метою створення сприятливих умов для своєчасного і прихованого висування військ (сил), органів військового управління (органів управління) ЗС України та інших складових сил оборони, їх розгортання, маневру, виконання завдань під час операцій (бойових дій) та ведення територіальної оборони, підвищення захисту військ (сил) та об'єктів оборонної інфраструктури, а також ускладнення дій угруповань військ (сил) противника (агресора).

6.2. Здатність організовувати взаємодію з державними органами влади та приватним сектором, спрямовану на організацію здійснення заходів оперативного обладнання території, їх ресурсного забезпечення, недопущення втрати чи заподіяння невідповідної шкоди важливим об'єктам оборонної інфраструктури з урахуванням дії негативних чинників будь-якого походження (воєнного, техногенного, природного, інформаційного, соціально-політичного тощо).

7. Радіоелектронна боротьба

7.1. Здатність організовувати та забезпечувати ефективне виконання завдань щодо радіоелектронної боротьби у різних видах операцій та боїв шляхом створення цілісної системи радіоелектронної боротьби з уніфікованими підсистемами управління.

7.2. Здатність організовувати залучення сил і засобів радіоелектронної боротьби до кібероперацій та ведення інформаційної боротьби під час проведення операцій сил оборони (операцій об'єднаних сил).

7.3. Здатність організовувати ведення радіоелектронної боротьби з безпілотними авіаційними комплексами противника різних типів.

7.4. Здатність організовувати подавлення каналів стільникового радіозв'язку.

7.5. Здатність організовувати радіоподавлення бортових радіолокаційних станцій засобів повітряного нападу, протиповітряної оборони та головок самонаведення високоточної зброї, що використовують GPS-навігацію

8. Інформаційні технології, у тому числі електронні комунікації

8.1. Здатність організовувати та забезпечувати взаємосумісність інформаційних систем сил оборони під час виконання спільних місій (операцій).

8.2. Здатність організовувати та забезпечувати контроль за станом криптографічного та технічного захисту державних (відомчих) інформаційних ресурсів та інформації.

9. Спроможності для дій у ближній морській зоні

9.1. Здатність організувати взаємодію складових сил оборони під час проведення операцій для встановлення контролю над територіальними водами та поза їх межами від узбережжя України.

9.2. Здатність забезпечувати створення дієвої системи спостереження, розвідки та висвітлення у ближній морській зоні надводної, підводної і повітряної обстановки в межах Чорного та Азовського морів та її постійного моніторингу з можливістю обміну даними з національними користувачами, з державами-членами НАТО та державами-партнерами НАТО.

9.3. Здатність організувати взаємодію складових сил оборони щодо здійснення прикриття ближньої морської зони всіма наявними береговими засобами ураження (корабельні та берегові засоби ураження, берегова артилерія, постановка мін).

9.4. Здатність організувати та забезпечувати ефективний захист портів України (забезпечення судноплавства у ближній морській зоні та гирлах річок, створення ефективної системи захисту портової інфраструктури).

9.5. Здатність організувати здійснення заходів з обмеження будь-яких дій противника, у тому числі – недопущення можливості розгортання сил для здійснення актів агресії з морського напрямку.

10. Охорона повітряного простору та протиповітряне прикриття важливих державних і військових об'єктів

10.1. Здатність організувати та забезпечувати охорону повітряного простору та протиповітряне прикриття важливих державних і військових об'єктів, відбиття збройної агресії з повітря.

10.2. Здатність організувати та забезпечувати нарощування системи протиповітряної оборони та створення інтегрованої системи управління і розвідки.

10.3. Здатність організувати та забезпечувати мобільність та захищеність систем управління, розвідки та зенітного ракетного прикриття.

10.4. Здатність організувати та забезпечувати обмін інформацією про повітряну обстановку з державами-членами НАТО та державами-партнерами НАТО.

11. Територіальна оборона

11.1. Здатність організувати діяльність органів військового управління (органів управління) сил оборони, сил і засобів (військових частин, органів, загонів, підрозділів) сил оборони виконувати завдання територіальної оборони.

11.2. Здатність організувати та здійснювати заходи щодо оборони території та захисту населення на визначеній місцевості до моменту розгортання в межах такої території угруповання військ (сил) або/чи угруповання об'єднаних сил, призначених для ведення воєнних (бойових) дій з відсічі збройній агресії проти України.

11.3. Здатність організувати заходи щодо надання допомоги із захисту

населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, ліквідації наслідків ведення воєнних (бойових) дій.

11.4. Здатність організувати заходи щодо безпечного функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, органів військового управління.

11.5. Здатність організувати заходи щодо стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил) або їх перегрупування.

11.6. Здатність організувати заходи щодо протидії диверсійно-розвідувальним силам, іншим збройним формуванням противника (агресора) та не передбаченим законами України воєнізованим або збройним формуваннями.

11.7. Здатність організувати заходи щодо здійснення охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій, інших критично важливих об'єктів інфраструктури, визначених Кабінетом Міністрів України, та об'єктів обласного, районного, сільського, селищного, міського значення, порушення функціонування та виведення з ладу яких становлять загрозу для життєдіяльності населення.

11.8. Здатність організувати та забезпечувати координацію з органами територіальної оборони у проведенні інформаційних заходів, спрямованих на підвищення рівня обороноздатності держави та протидію інформаційним операціям противника (агресора).

12. Рух опору

12.1. Здатність організувати заходи щодо перешкоджання діям військ (сил) противника (агресора)

12.2. Здатність організувати та забезпечувати виконання завдань у ході проведення спеціальних (розвідувальних, інформаційно-психологічних тощо) операцій

12.3. Здатність організувати та забезпечувати завчасне формування осередків руху опору та набуття ними відповідних спроможностей.

12.4. Здатність організувати та здійснювати заходи щодо підготовки громадян України до руху опору.

13. Асиметричні та непрямі дії

13.1. Здатність організувати заходи щодо протидії переважаючим силам противника з істотно нерівним військовим потенціалом шляхом застосування визначених сил та засобів по найбільш вразливих об'єктах противника з використанням маневру, раптовості, нетрадиційних (спеціальних) дій, а також із застосуванням дипломатичних, інформаційних та економічних інструментів держави одночасно з використанням методів та інструментів впливу, які важко передбачити або неможливо нейтралізувати, з метою завдання противнику (агресору) неприйнятних втрат.

13.2. Здатність організувати заходи щодо впливу на фізичний та морально-психологічний стан противника шляхом використання нестандартних підходів, оперативних та технічних рішень, інновацій, несподіваності та організаційної вишуканості.

За аналогічними підходами здійснюється призов й допідготовка офіцерів об'єднаних штабів оперативного рівня (оперативний рівень військової освіти).

Система загально-професійних та спеціалізовано-професійних компетентностей.

1. Загально-професійні компетентності:

1.1. Здатність вирішувати задачі і проблеми у сфері безпеки та оборони.

1.2. Володіння основами підготовки і ведення операцій оперативно-тактичних угруповань сил, інших форм і способів застосування військових підрозділів з урахуванням вітчизняного та зарубіжного досвіду.

1.3. Здатність аналізувати та об'єктивно оцінювати сучасний стан і тенденції розвитку міжнародних відносин, їх вплив на національну безпеку і оборону України, характер європейських та євроатлантичних інтеграційних процесів.

1.4. Здатність застосовувати основні принципи та процедури забезпечення інформаційної безпеки держави у воєнній сфері.

2. Спеціалізовано-професійні компетентності:

2.1. Здатність вирішувати завдання у сфері управління військовими підрозділами, міжвидовими органами військового управління оперативного та тактичного рівнів.

2.2. Здатність організувати повсякденну діяльність військових підрозділів (органу військового управління) та підтримувати їх бойову та мобілізаційну готовність, спроможність вживати заходи щодо відновлення боєздатності, об'єктивно оцінювати досягнуті результати, узагальнювати та впроваджувати у практику військ передовий досвід.

2.3. Здатність організувати бойову підготовку, навчати офіцерів, штабів, військових частин.

2.4. Здатність організувати застосування військових підрозділів видів Збройних Сил України (родів військ) та їх взаємодію під час спільного виконання завдань в операціях (бойових діях).

2.5. Здатність організувати всі види забезпечення дій сил в операціях (бойових діях).

2.6. Здатність управляти комплексними діями у непередбачуваних умовах, що потребує застосування нових підходів та прогнозування.

2.7. Здатність оцінювання противника, забезпечувати функціонування системи розвідки у бою (операції).

2.8. Здатність використовувати автоматизовані системи управління та зв'язку.

2.9. Здатність організувати морально-психологічне забезпечення дій військ (сил) в операціях (бойових діях).

Призов та підготовка (перепідготовка) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу оперативного і стратегічного рівнів до виконання

обов'язків на посадах в ОВУ за конкретними військово-обліковими спеціальностями в умовах воєнного стану передбачає впровадження в освітню діяльність певних організаційних і методичних заходів, які регламентовані нормативно-правовими актами України [1 – 14], а також теоретичним доробком військових учених, представленим у джерельній базі даної статті [15 – 22].

Організаційні заходи, на наш погляд, слід упроваджувати за двома принципами – централізації і децентралізації.

Принцип централізації: підготовка здійснюється під загальним керівництвом призначених посадових осіб відповідного органу військового управління ЗСУ з використанням досвіду і потенціалу Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. До підготовки також залучаються іноземні інструктори та навчені за стандартами НАТО вітчизняні інструктори, інші фахівці, які набули досвіду бойової діяльності в АТО, ООС та діяльності в рамках міжнародного співробітництва з відповідними органами іноземних держав і міжнародними організаціями за воєнно-політичним, військово-технічним, військовим та іншими напрямками. Подібна діяльність здійснюється відповідно до Інструкції з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі МО України, затвердженою наказом Міністерства оборони України від 23.07.21 р. № 218 [8].

В основу підготовки (допідготовки) покладаються навчальні програми курсів L-3 і L-4. Програми скорочуються за змістом до найнеобхідніших компетентностей відповідно до посади, на яку офіцер призначається, та ущільнюються за терміном реалізації програм до одного-двох тижнів, виходячи із здобутого кожним офіцером досвіду під час проходження ним дійсної військової служби на відповідній посаді та результатів попереднього діагностування рівня сформованості в офіцерів необхідних компетентностей.

Принцип децентралізації: допідготовка офіцерів проводиться у ході їх професійної діяльності на посадах призначення під керівництвом безпосередніх начальників із залученням військових фахівців структурних підрозділів оперативних командувань, командувань видів, родів військ і спеціальних військ.

Дидактичні принципи. Окрім наведених організаційних принципів допідготовки (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу оперативного і стратегічного рівнів важливе місце посідають й дидактичні принципи, зокрема: індивідуалізація підготовки; особистісна активність офіцера; гнучкість, прогностичність та ступеневість підготовки; випереджувальний характер підготовки відповідно до перспектив розвитку ЗС України; органічний зв'язок підготовки з бойовою діяльністю військ (сил).

Поєднання організаційних і дидактичних принципів підготовки зазначеної категорії офіцерів запасу мають сприяти якнайшвидшому їх введенню у стрій в умовах воєнного стану та ефективній діяльності на посадах призначення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Підготовка (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу оперативного і стратегічного рівнів в умовах воєнного стану є складовою

системи професіоналізації і нарощування кадрового потенціалу Збройних Сил України, що чинить безпосередній вплив на зміцнення обороноздатності держави, забезпечення захищеності від загроз її державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України. Зазначена підготовка здобувається в межах неформальної освіти та здійснюється з метою набуття офіцерами фахових компетентностей, визначених професійними програмами, що цілком відповідає вимогам діючої нормативно-правової бази з питань оборонного планування.

Розглянуті у статті теоретичні аспекти підготовки (перепідготовки) офіцерів запасу старшого та вищого офіцерського складу оперативного і стратегічного рівнів в умовах воєнного стану цілком можуть бути застосовані й для підготовки офіцерів запасу тактичного рівня із залученням викладачів видових ВВНЗ та інструкторів, де в основу доцільно покладати формування необхідних навичок і умінь із засвоєння нових зразків озброєння та військової техніки й сучасних тактичних принципів ведення підрозділами бойових дій із застосуванням стандартів НАТО.

ЛІТЕРАТУРА

1. Указ Президента України від 24 лютого 2022 року № 64/2022 “Про введення воєнного стану в Україні”.
2. Конституція України [Електронний ресурс]: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // Верховна Рада України. - Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254к/96-вр> (Редакція від 01.01.2020).
3. Закон України від 25.03.1992 № 2232-ХІІ (Редакція станом на 21.03.2022) “Про військовий обов’язок і військову службу”// [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2232-12>;
4. Указ Президента України №1153 від 10.12.2008р. “Положення про проходження громадянами України військової служби в Збройних Силах України”.
5. Наказ МОУ від 24. 05. 2021 № 126 “Про призов громадян України на військову службу за призовом осіб офіцерського складу до Збройних Сил України за військово-обліковими спеціальностями”.
6. Закону України № 389-VIII “Про правовий режим воєнного стану” (зі змінами) Документ 389-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.04.2022, підстава - 2158-IX
7. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 серпня 2021 року “Про Стратегічний оборонний бюлетень України”// [Електронний ресурс].
8. Наказ МОУ від 23.07.21 р. № 218 “Інструкція з організації та здійснення міжнародного співробітництва в системі МО України”.
9. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Концепції військової кадрової політики Міністерства оборони України на період до 2025 року” від 14 вересня 2021 року № 280. Режим доступу: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/280_nm.PDF.
10. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Положення про Департамент військової освіти і науки Міністерства оборони України” від 19.05.2020 № 160. Режим доступу : https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/160_nm.pdf.
11. Закон України від 01.04.2022 № [2158-IX](#) “ Про оборону України”.
12. Закон України від 16 липня 2021 року № 1702-IX “Про основи національного спротиву”// [Електронний ресурс].- Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>;
13. Указу Президента України від 24 лютого 2022 року № 69/2022 “Про загальну

мобілізацію” – Режим доступу: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>;

14. Наказ Міністерства оборони України “Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти” від 9.01.2020 № 4. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>.

15. Руснак І. С., Мірненко В. І. та ін. Інноваційна військова освіта: стан та перспективи розвитку // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2021. – № 2 (44). – С. 7 – 17.

16. Щипанський П. В., Тимошенко Р. І., Салкуцян С. М. Формування нової парадигми військової освіти // Наука і оборона. – 2017. – № 2. – С. 37 – 42.

17. Зельницький А. М. Проблема якості підготовки офіцерів оперативної ланки управління в контексті проведення АТО / А. М. Зельницький, О. А. Мітягін, Ю. І. Приходько // Збірник наукових праць “Військова освіта”, НУОУ – 2015. – № 1 (31). – С. 91–102.

18. Зельницький А. М., Заболотний О. А., Васильєв О. А., Паламар М. Вища військова освіта як цілісна система: концептуальні засади її розвитку та управління змінами // Наука і оборона – 2020. – № 3. – С. 46 – 55.

19. Заболотний О. А., Зельницький А. М. та ін. Кадровий потенціал збройних сил і якість вищої військової освіти: аналіз понять та система зв’язків // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2018. – № 2 (38). – С. 92 – 103.

20. Зельницький А. М. Концептуальні засади гарантування якості підготовки майбутніх офіцерів Збройних Сил України у вищих військових навчальних закладах. Вісн. Черкаськ. ун-ту. Серія пед. науки. 2017, № 6. С. 71–83.

21. Зельницький А. М., Заболотний О. А. Наукові підходи до управління змінами в системі вищої військової освіти у Збройних Силах України // Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2019. – № 3 (67). – С. 115 – 122.

22. Васильєв О. М., Заболотний О. А., Зельницький А. М. та ін. Модернізація системи військової освіти України та формування загального обрисів офіцера майбутнього: реалії і перспективи // Збірник наукових праць “Військова освіта” НУОУ імені Івана Черняхівського. – 2019. – № 1 (39). – С. 70 – 81.

REFERENCES

1. Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 64/2022 “Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini”.

2. Konstytutsiia Ukrainy [Elektronnyi resurs]: Zakon Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR // Verkhovna Rada Ukrainy. (Redaktsiia vid 01.01.2020). – Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/Laws/show/254k/96-vr> (Redaktsiia vid 01.01.2020).

3. Zakon Ukrainy vid 25.03.1992 № 2232-XII (Redaktsiia stanom na 21.03.2022) “Pro viiskovyi oboviazok i viiskovu sluzhbu”.

4. Ukaz Prezydenta Ukrainy №1153 vid 10.12.2008r. “Polozhennia pro prokhodzhennia hromadianamy Ukrainy viiskovoi sluzhby v Zbroinykh Sylakh Ukrainy”.

5. Nakaz MOU vid 24. 05. 2021 № 126 “Pro pryzov hromadian Ukrainy na viiskovu sluzhbu za pryzovom osib ofiterskoho skladu do Zbroinykh Syl Ukrainy za viiskovo-oblikovymy spetsialnostiamy”.

6. Zakonu Ukrainy № 389-VIII “Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu” (zi zminamy) Dokument 389-VIII, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 01.04.2022, pidstava - 2158-IX

7. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i obrony Ukrainy vid 20 serpnia 2021 roku “Pro Stratehichniy obronnyi biuletyn Ukrainy”.

8. Nakaz MOU vid 23.07.21 r. № 218 “Instruktsiia z orhanizatsii ta zdiisnennia mizhnarodnoho spivrobotnytstva v systemi MO Ukrainy”.

9. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy “Pro zatverdzhennia Kontseptsii viiskovoi kadrovoi polityky Ministerstva obrony Ukrainy na period do 2025 roku” vid 14 veresnia 2021 roku №

280. Rezhym ostupu: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2021/280_nm.PDF.

10. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro Departament viiskovoi osvity i nauky Ministerstva obrony Ukrainy" vid 19.05.2020 № 160 Rezhym dostupu: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/mou_2020/160_nm.pdf.

11. Zakon Ukrainy vid 01.04.2022 № 2158-IX " Pro obronu Ukrainy".

12. Zakon Ukrainy vid 16 lypnia 2021 roku № 1702-IX "Pro osnovy natsionalnogo sprotyvu" // [Elektronnyi resurs].- Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-20>;

13. Ukazu Prezydenta Ukrainy vid 24 liutoho 2022 roku № 69/2022 "Pro zahalnu mobilizatsiiu" // [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://www.president.gov.ua/documents/692022-41413>;

14. Nakaz Ministerstva obrony Ukrainy "Pro zatverdzhennia Polozhennia pro osoblyvosti orhanizatsii osvitnoi diialnosti u vyshchych viiskovykh navchalnykh zakladakh Ministerstva obrony Ukrainy ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh zakladiv vyshchoi osvity" vid 9.01.2020 № 4. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>.

15. Rusnak I. S., Mirnenko V. I. ta in. Innovatsiina viiskova osvita: stan ta perspektyvy rozvytku // Zbirnyk naukovykh prats "Viiskova osvita" NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2021. – № 2 (44). – S. 7 – 17.

16. Shchypanskyi P. V., Tymoshenko R. I., Salkutsan S. M. Formuvannia novoi paradyhmy viiskovoi osvity // Nauka i obrona. – 2017. – № 2. – S. 37 – 42.

17. Zelnytskyi A. M. Problema yakosti pidhotovky ofitseriv operatyvnoi lanky upravlinnia v konteksti provedennia ATO / A. M. Zelnytskyi, O. A. Mitiahin, Yu. I. Prykhodko // Zbirnyk naukovykh prats "Viiskova osvita", NUOU – 2015. – № 1 (31). – S. 91–102.

18. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A., Vasyliiev O. A., Palamar M. Vyshcha viiskova osvita yak tsilisna systema: kontseptualni zasady yii rozvytku ta upravlinnia zminamy // Nauka i obrona – 2020. – № 3. – S. 46 – 55.

19. Zabolotnyi O. A., Zelnytskyi A. M. ta in. Kadrovyi potentsial zbroinykh syl i yakist vyshchoi viiskovoi osvity: analiz poniat ta systema zviazkiv // Zbirnyk naukovykh prats "Viiskova osvita" NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2018. – № 2 (38). – S. 92 – 103.

20. Zelnytskyi A. M. Kontseptualni zasady harantuvannia yakosti pidhotovky maibutnykh ofitseriv Zbroinykh Syl Ukrainy u vyshchych viiskovykh navchalnykh zakladakh. Visn. Cherkask. un-tu. Serii ped. nauky. 2017, № 6. S. 71–83.

21. Zelnytskyi A. M., Zabolotnyi O. A. Naukovi pidkhody do upravlinnia zminamy v systemi vyshchoi viiskovoi osvity u Zbroinykh Sylakh Ukrainy // Zbirnyk naukovykh prats Tsentru voienno-stratehichnykh doslidzhen NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2019. – № 3 (67). – S. 115 – 122.

22. Vasyliiev O. M., Zabolotnyi O. A., Zelnytskyi A. M. ta in. Modernizatsiia systemy viiskovoi osvity Ukrainy ta formuvannia zahalnoho obrysu ofitsera maibutnoho: realii i perspektyvy // Zbirnyk naukovykh prats "Viiskova osvita" NUOU imeni Ivana Cherniakhovskoho. – 2019. – № 1 (39). – S. 70 – 81.

РЕЗЮМЕ

Андрей Зельницкий,

кандидат педагогических наук, профессор

Олег Заболотный,

кандидат военных наук, доцент

Александр Васильев,

Валерий Корниенко,

кандидат юридических наук, доцент

Национальный университет обороны Украины

имени Ивана Черняховского

Особенности подготовки офицеров запаса старшего и высшего офицерского состава в условиях военного положения

В статье исследованы проблемы доподготовки офицеров запаса старшего и высшего офицерского состава Вооруженных Сил Украины в контексте эволюции взглядов на проведение государственной военной кадровой политики в условиях введения военного положения в государстве, предложено внесение изменений в содержание отдельных базовых понятий категориального аппарата и компетентностных моделей, рассмотрены основные направления и пути дальнейшего усовершенствования доподготовки офицеров запаса на принципах централизации, децентрализации и индивидуализации.

Ключевые слова: воинская обязанность; военная служба; военное положение; офицеры запаса; подготовка; последипломное образование; компетентность офицера.

SUMMARY

Andrii Zelnytskyi,

PhD (Pedagogical Sciences), Professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

Oleg Zabolotnyi,

PhD (Military Sciences), Associate Professor

Oleksandr Vasyliiv

Valerii Kornienko

PhD (Military Sciences), Associate Professor
National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskiy

The peculiarities of additional training of senior reserve officers under conditions of martial law status

Introduction. *The article deals with problems of additional training of senior reserve officers of the Armed Forces of Ukraine in the context of the views' evolution concerning the implementation of the state military personnel policy under conditions of the state martial law introduction. It is proposed to amend the content of certain basic concepts of the categorical apparatus and components of competency models, the main directions and ways of further improvement of reserve officers additional training on the principles of centralization, decentralization and individualization.*

Purpose. *To analyze the current state of implementation of additional (retraining) of senior reserve officers and to consider the main directions and ways in order to improve this training in martial law status.*

Methods. *The study was conducted using the following theoretical methods: analysis and synthesis, induction and deduction, comparison, classification, generalization and systematization.*

Results. *Additional training (retraining) of senior reserve officers at the operational and strategic levels in martial law status is a part of the professionalization system and staffing of the Armed Forces of Ukraine, which has a direct impact on strengthening the state's defense capabilities, protection from threats to its sovereignty, democratic and constitutional order and other national interests of Ukraine.*

Originality. *In accordance with the purpose of the work, the tendencies of further improvement of additional training of senior reserve officers of the Armed Forces of Ukraine on the principles of centralization, decentralization and individualization are considered.*

Conclusion. *The article presents views on the further development of the training system of senior reserve officers of operational and strategic levels in order to perform their functional duties in positions of martial law status and offers approaches to improve training on the following*

organizational principles as: centralization - at the premises of the National University of Defense of Ukraine and decentralization - on the basis of domestic military educational institutions according to types and branches of troops with the involvement of military teachers, military instructors and other specialists with combat experience.

Key words: *military duty; military service; martial law; reserve officers; preparation; postgraduate education; competence of the officer.*